

קונטרס  
ברכות  
התגלות

קונטרס בעניין  
"הברכות שיברכו בעת  
התגלותו של משיח"

תשורה  
משמחת הנישואין של  
מנחם מענדל וליבא שי'  
פרבר  
י"ד שבט ה'תשע"ה



## טוב להודות לה'

אנו מודים להשי"ת על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי צאצאינו החתן התמים הרב מ' מנחם מענדל שיחי' עב"ג הכלה מרת ליבא תחי'.

התודה והברכה מובעת בזה לבני משפחתנו, ידידנו ומכרינו שבאו מקרוב ומרחוק להשתתף בשמחתנו ולברך את צאצאינו שיחיו בברכת מזל טוב וחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

בתור הבעת תודה לבכית והוקרה לכל הנוטלים חלק בשמחתנו, מוגשת בזה תשורה מיוחדת - קונטרס הדין אודות הברכות שיברכו בעת התגלותו של משיח. קונטרס זה, נכתב ע"י החתן התמים מ' מנחם מענדל שיחי' בקבצי 'הערות התמימים', ויוצא לאור עתה במהדורה מחודשת ומורחבת לרגל החתונה בשעטמו"צ.

הא-ל הטוב, הוא ית', יברך את כבודו ואת אנשי ביתו יחיו בתוך כלל אהב"י בברכות מאליפות מנפש ועד בשר, ובמיוחד בברכה העיקרית - ברכת הגאולה האמתית והשלימה - ושנזכה משמחה זו, להגיע לשמחה הנצחית "שמחת עולם על ראשם", בהגלות נגלות מלכינו משיחנו, תיכף ומיד ממש.

הורי הכלה

הרב יוסף חיים וחיה רוזנבלט

הורי החתן

הרב הירש לייב ואלישבע פרבר



בכל הדורות ציפו והשתוקקו היהודים לגאולה האמיתית והשלימה. בשנות הנפלאות ה'תנש"א-נ"ב הגיע רף צפיה זו לשיא, כשזכינו לשיחות מיוחדות ונפלאות מכ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א בקשר למצב בו אנו נמצאים, במיוחד בקשר לגאולה האמיתית והשלימה.

מאז החלה תקופה חדשה בענייני משיח וגאולה, נראה כי מושגים רבים של ימות המשיח שהיו מופשטים ורחוקים מהמציאות העכשווית, הפכו לפרקטיים וקרובים אלינו הרבה יותר מאי פעם.

כשחושבים על התגלותו של מלך המשיח כדבר מציאותי האמור להתרחש בכל רגע, צפה מיד השאלה מהם הברכות אותם נברך תיכף ומיד ברגע ההתגלות של הרבי שליט"א מלך המשיח. התשובה לשאלה זו נידונה בשו"תים שונים ובקבצי 'הערות התמימים', אולם נראה כי טרם קיבלה שאלה זו מענה הולם, ומקומה נשאר משום מה בצד.

בעיני רבים התשובה לשאלה זו נראית פשוטה, הם ידעו לצטט כי חמש ברכות יש לברך על ההתגלות, כך ידוע לכל בר-בי-רב דחד יומא, וכך מפורסם על גבי בימות שונות. אולם אחר העיון בדבר נראה כי התשובה לשאלה זו סוגיא שלמה היא, וכי יש לדון בכל ברכה האם לברכה והאם ישנם עוד ברכות שיצטרכו לברך אז.

קונטרס זה, בא בהמשך למה שכתבתי בקבצי הערות דישיבת תות"ל המרכזית 770 בית משיח, ובאו בהוספות וחיידושים בספר הפלפולים "הללו עבדי ה'" דתות"ל המרכזית, י"א ניסן תשע"ד. אחר העיון בסוגיא נוספו עוד חיידושים ועניינים רבים, שיבואו בעזרת ה' בקונטרס שלפנינו.

.

בתחילת הקונטרס, הובא במדור "דבר מלכות" מספר קטעים משיחות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א, אודות החשיבות בלימוד ענייני גאולה ומשיח, בפרט בלימוד "מתוך ידיעה והכרה בוודאות גמורה שאין זה "הלכתא למשיחא", כי אם, הלכה למעשה בפועל ברגע שלאח"ז".

תודתי נתונה בזה לת' שמואל שי' גינזבורג על עזרתו הרבה בהגהת החומר והערותיו המחכימות והמועילות, וכן לשאר המסייעים בהוצאת הקובץ.

יהי רצון, שהוצאת והדפסת קובץ זה, תגרום נחת רוח רב לכ"ק אדמו"ר מלך  
המשיח שליט"א, ותהי' ה"מכה בפטיש" והפעולה האחרונה שתביא להתגלותו  
המידית והשלימה, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאיתי תצא",  
תיכף ומיד ממש.

מנחם מענדל פרבר

ימות המשיח,  
י"ד שבט ה'תשנ"ה (ה'י' תהא שנת עת הגאולה)  
שישים וחמש שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

1. ע"פ דברי כ"ק אד"ש מה"מ בי"ט כסלו ה'תשנ"ב, מענות קודש מתקופה זו. ועוד.

## מכתב ברכה לחתונה מכ"ק אדמו"ר שליט"א מלך המשיח

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON  
Lubavitch  
770 Eastern Parkway  
Brooklyn, N. Y. 11213  
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן  
ליובאוויטש  
770 איסטערן פארקוויי  
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, כ"ז סיון תשכ"ח  
ברוקלין

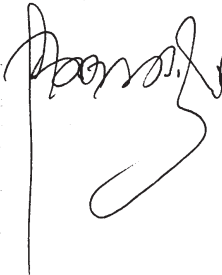
האברך אה"ת אי"א נו"נ זכו'  
הרב ש"ס  
וב"ג ה"ס

שלום וברכה!

במענה על החודעה מקביעה זמן החונתם ליום  
הבע"ל.

אנני בזה לאביע ברכתי ברכה מזל טוב מזל  
טוב ושחתי' בשעה טובה ומוצלחה ויבנו בית בישראל  
בנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה כפי שהם פוקדים  
בפאור שבחורה זוהי חורח אחסירוח.

ברכה מזל טוב מזל טוב



## חשיבות הלימוד בעניני הגאולה כהלכה למעשה

כיון שכבר נסתיימו "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות" - מהי ה"דרך ישרה" (הקלה והמהירה ביותר מבין כל דרכי התורה) שיבור לו האדם (כללות בני) שגמר עניני העבודה כדי לפעול התגלות וביאת המשיח?

. . וביאור ה"דרך ישרה" להתגלות וביאת המשיח ע"י "מלכות שבתפארת" - בנוגע למעשה בפועל:

ובהקדמה - שכיון שמשיח צדקנו עומד לבוא תיכף ומיד, אבל עדיין לא בא בפועל, שלכן דרושה ההשתדלות האחרונה ("סוף לבושיו") של כאו"א מישראל להביא את המשיח, צריכה להיות הפעולה (לא ע"י מלכות בטהרתה, ענינו של מלך המשיח עצמו, אלא) ע"י "מלכות שבתפארת", כלומר, ענינו של המשיח (מלכות) כפי שהוא בתורה (תפארת), כאמור לעיל (ס"ט) שע"י התורה (ענינו של משיח בתור "רב") נמשכים ומתגלים האורות עליונים והגאולה (ענינו של משיח בתור "מלך") באופן פנימי.

ובפשטות: "תפארת" - הו"ע לימוד התורה, ו"מלכות שבתפארת" - הוא לימוד התורה בעניני מלך המשיח ובעניני הגאולה שנתבארו בריבוי מקומות . . וההוספה בלימוד התורה בעניני משיח והגאולה ("מלכות שבתפארת") היא ה"דרך ישרה" לפעול התגלות וביאת המשיח והגאולה בפועל ממש.

.

ועוד ועיקר - שהלימוד הוא מתוך ידיעה והכרה בוודאות גמורה שאין זה "הלכתא למשיחא", כי אם, הלכה למעשה בפועל ברגע שלאח"ז . . וע"ד המדובר בתקופה האחרונה בנוגע להוספה המיוחדת בלימוד התורה בעניני גאולה ומשיח - לא (רק) בתור "סגולה" למהר ולקרב ביאת המשיח והגאולה, אלא (גם) בעיקר כדי להתחיל "לחיות" בעניני משיח וגאולה, "לחיות עם הזמן" דימות המשיח, ע"ז שהשכל נעשה ממולא וחדור בהבנה והשגה בעניני משיח וגאולה שבתורה, ומהשכל מתפשט וחדור גם ברגש הלב, ועד להנהגה בפועל במחשבה דיבור ומעשה באופן המתאים לזמן מיוחד זה, שעומדים על סף הגאולה, ומראים באצבע ש"הנה זה (המלך המשיח) בא".

ויש להוסיף בביאור הצורך והמעלה דלימוד התורה בעניני משיח וגאולה ובנין ביהמ"ק השלישי ככניסה להתחלת ימות המשיח - ובהקדמה:

אף שאמרו חז"ל שמשיח בא "בהיסח הדעת", אין זה בסתירה ח"ו למחשבה והתבוננות באופן של "דעת" ("שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאד ויתקע מחשבתו בחוזק") בעניני משיח וגאולה [ולכל לראש המחשבה וההתבוננות לידע ולהכיר שעומדים כבר בהכניסה לימות המשיח, "הנה זה בא", כיון שכבר כלו כל הקיצין, וכבר עשו תשובה, וסיימו כל עניני העבודה בשלימות, ככל פרטי הדברים האמורים לעיל (ס"ז-ח) - כי, "היסח הדעת" פירושו "למעלה מן הדעת", היינו, שלאחרי שענין זה חודר בדעתו (ע"י המחשבה וההתבוננות כו'), ה"ז נעשה אצלו באופן שב(היסח ו)למעלה מן הדעת.

ובנוגע לפועל - למרות ה"שטורעם" שבדבר בתקופה האחרונה בשנה זו, תהא שנת נפלאות אראנו, לאחרי ראיית הנפלאות המעידות שזוהי ה"שנה שמלך המשיח נגלה בו", רואים שישנו קושי ("עס קומט אָן שווער") להחדיר ההכרה וההרגשה שעומדים על סף ימות המשיח ממש עד שיתחילו "לחיות" בעניני משיח וגאולה.

. . והעצה לזה - ע"י לימוד התורה בעניני משיח וגאולה, כי, בכח התורה (חכמתו של הקב"ה שלמעלה מהעולם) לשנות טבע האדם, שגם כאשר מצד הרגש שלו נמצא עדיין ח"ו מחוץ לענין הגאולה (כיון שלא יצא עדיין מהגלות הפנימי), הרי ע"י לימוד התורה בעניני הגאולה מתעלה למעמד ומצב של גאולה, ומתחיל לחיות בעניני הגאולה, מתוך ידיעה והכרה והרגשה ש"הנה זה בא".

ויה"ר שהחלטה בכהנ"ל תמהר ותזרז ותביא תיכף ומיד את התכלית והמכוון - התגלות וביאת המשיח בפועל ממש, תיכף ומיד ממש . . שזוכים לשמוע ההכרזה (בכל העולם ובכל סדר ההשתלשלות) ש"הנה זה (מראה באצבעו ואומר זה) מלך המשיח בא", והנה זה כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בא (כיון ש"הקיצו ורננו שוכני עפר", וצדיקים קמים לתחי' מיד), וכל רבותינו נשיאינו, וכל צדיקי ונשיאי ישראל, ומשה ואהרן עמהם.

. . ועוד והוא העיקר - שכל זה נעשה בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, כך שיכולים להודות ולברך על לידת והתגלות המשיח: "שהחיינו וקיימנו והגיענו<sup>2</sup> לזמן הזה".

(קטעים משיחות ש"פ תז"מ וש"פ בלק ה'תנשא')

---

1. להעיר, שברכת שהחיינו מברכים על שמחה הנרגשת בלב - דוקא על דבר שישנו בפועל עתה.  
2. וי"ל גם מלשון נגיעה, שיכולים (לא רק להראות, אלא גם) לגעת (אנרירען - לקו"ת ר"פ שמיני).

9 ברכת "חכם הרזים"

מביא דברי ה'מנחת שלמה' שיברכו על ראיית פני משיח 4 ברכות. מקדים שברכת חכם הרזים אינה על ראיית פני משיח אלא על התקבצות ששים רבוא מישראל יחד, ומקשה שיתכן שברגע ההתגלות לא יהיו נוכחים במקום כמות כזו של יהודים. ובפרט לפי המבואר בקונטרס "בית רבינו" שההתגלות בחו"ל, ויתכן שכולם יתאספו רק בדרך לארץ הקודש. מוסיף ומקשה לשיטת הרמב"ם שמברכים ברכה זו רק בא"י ולא בחו"ל גם כשיתאספו ששים רבוא, וא"כ ודאי שלא יוכלו לברכה ברגע ההתגלות קודם שיגיעו לארץ.

מתרץ שיברכו ברכה זו על חכמתו של משיח עצמו, כי ניתן לברך את הברכה על חכם גדול השקול כששים רבוא. דוחה תירוץ זה שיש פוסקים הסוברים שאין לברך ברכה זו על היחיד. מיישב שגם לשיטתם אין איסור הלכתי לברך הברכה אלא רק שלשיטתם אין היום מי שראוי לברכה זו, משא"כ מלך המשיח ש"חכם גדול הוא יותר משלמה", בודאי יהיה ראוי.

מבאר שלשיטת הרמב"ם שניתן לברכה רק בא"י, יתכן שמלך המשיח שונה בעניין זה. או שיתכן שאכן יברכו לשיטתו רק בארץ (אך על חכמתו של משיח עצמו). מוכיח ע"פ הדברי חמודות שלכל הפוסקים (כולל הרמב"ם) הבעיה למסקנה היא רק שאין היום מי שראוי לברכה וא"כ יוכלו לברך ברכה זו בהתגלות מלך המשיח. מוסיף ביאור בטעם שניתן לברך כיון שנשיא הדור כולל כל נשמות הדור וממילא גם את דעותיהם, ולכן ניתן לברך עליו ברכה זו על שכולל חכמה של ששים רבוא; ומוכיח שאכן יש מי שקישר זאת לברכה זו, אך מביא שיחת כ"ק אד"ש מה"מ שיברכו על קיבוץ היהודים ובא"י.

16 ברכות "שחלק מחכמתו" ו"שחלק מכבודו"

מוכיח ע"פ מענה כ"ק אד"ש מה"מ (על אדמו"ר הרי"צ) שאין לברך ברכה זו על מלך המשיח כי רבי הוא למעלה מזה. ומבאר הנ"ל. מביא מחלוקת הפוסקים האם המברך בנוסף לברכת חכם הרזים גם ברכת שחלק מחכמתו, אם אי"ז ברכה לבטלה כיון שברכת חכם הרזים כוללת ברכת שחלק, ועפ"ז מוסיף בטעם שאין לברך ברכה זו.

מביא תשובת ר' משולם לחת"ס, שלעת"ל לא יברכו ברכת שחלק מחכמתו על כל אחד ואחד, כי אז כולם יהיו חכמים ולא יהיה בזה חידוש. מעיר שגם אז תהיה חכמתו של

משיח נפלאה מכולם ויהיה ראוי לברכה זו. מביא את ביאור הגרמ"ז בחידושו שתשובת ר' משולם הייתה על ברכת חכם הרזים ומבאר, שמ"מ מלך המשיח יהיה ראוי לברכה, ועל כל שאר עם ישראל יהיה ניתן לברך כשכולם יתאספו יחד.

## 19 בברכת "שהחיינו"

מקשה מדוע לא יברכו הטוב והמטיב (כקושיית השואל בשו"ת לב חיים)? מביא מי שתירץ משיחת תז"מ תנש"א שיברכו שהחיינו דווקא. דוחה שאינה דומה השיחה הנ"ל לענייננו. מיישב ע"פ המג"א שכאן הברכה היא על עצם ראיית פני משיח, שע"ז מברכים שהחיינו. מוסיף ע"פ ה'דברי חמודות' שבברכת שהחיינו אי"צ לברכה נוספת.

מקשה מדוע לא יברכו מחי' המתים כדין מי שלא ראה את חברו י"ב חודש? ומבאר שטעם הברכה לרש"י הוא כיון שנשכח מהלב, ועל משיח לא שייך לומר כן. ולשיטת המהרש"א טעם הברכה כיון שעבר בינתיים ר"ה ודנו את חברו אם למות או לחיות, ובמלך המשיח שע"פ דברי הרמב"ן אין שייך בו מיתה כלל, גם דין מיתה לא שייך בו ולכן לא יברכו ברכה זו.

מקשה כיצד ניתן לברך שהחיינו על מי שלא ראהו מעולם? מביא תירוץ העטרת פז ע"פ דברי הפמ"ג שמי שלא ראה את בנו שנולד - כשרואהו מברך שהחיינו. ומקשה שם מתשובות הרשב"א שאין לברך על מי שלא ראהו מעולם. ומביא העט"פ המעשה שפגש הרב ממונקטש את המהרש"א אלפנדרי בפעם הראשונה ובירך שהחיינו. ונחלקו הגר"י ניסים והגרצ"פ פרנק אם היה מותר לו לברך.

וביאר הרב פרנק שדברי הרשב"א הם בסתם חברו, שאם לא ראהו מעולם אין לו שמחה בזה שיברך שהחיינו, אמנם אם ברור לו שיש לו שמחה גדולה בזה יכול לברך, ולכן ברך הרב ממונקטש (ואם יש ביניהם חילופי מכתבים, אינו מברך מחיה המתים אלא שהחיינו, כדברי העטרת פז שם). ולכן על מלך המשיח שישמחו מאוד בראייתו יוכלו לברך אף שלא ראוהו מעולם. מוסיף ע"פ דברי הצ"צ שספק ברכות להקל מלבד ברכת שהחיינו, ולכן יברכו דווקא ברכה זו.

## 24 ברכת "גאל ישראל"

מבאר שדברי שו"ת לב חיים על ברכת גאל ישראל אינה על התגלותו של משיח, אלא על עצם עניין הגאולה. ולכן יתכן שיברכוה שלא בשעת ההתגלות, כגון מי שיהיה בארץ באותו הזמן וישמע השופר גדול. ויתכן אף יתירה מזה שיברכו ברכה זו רק בשלימות הגאולה, כשירד ביהמ"ק בארץ או כשיתקבצו כולם וכיוצ"ב, ולא דוקא שתהיה הברכה ברגע ההתגלות ממש.

מוסיף שיתכן שיברכו הברכות דלעיל על הגאולה, אמנם לא על עצם ראיית פני משיח (שעליו דובר לעיל). ומסתפק בברכות שחלק מחכמתו ושחלק מכבודו לבשר ודם - האם יברכו על חכמי ומלכי האומות לעת"ל.



## פרק א

### הברכות שיברכו בעת התגלותו של משיח

שאלה: מהן הברכות שיש לברך ברגע ההתגלות של הרבי שליט"א מלך המשיח, כשנזכה לחזות בהתגלותו ולקבל את פניו בב"א?

תשובה: הנה בשו"ת מנחת שלמה להגרש"ז אויערבך (ח"א, סי' צ"א) כתב: השי"ת יזכנו מהרה לקבל פני משיח ונברך אי"ה ארבע ברכות: א. ברוך "חכם הרזים", שבודאי יהיה שם ששים רבוא ישראל וכהנה וכהנה עד אין מספר. ב. ברוך "שחלק מחמתו ליראיו". ג. ברוך "שחלק מכבודו ליראיו". ד. ברוך "שהחינו". ע"כ.

והנה יש לדון גבי כל אחת מברכות אלו:

### ברכת חכם הרזים

#### א

בעניין ברכת חכם הרזים יש להקדים, דהנה הטעם שמברכים ברכה זו הוא על ראיית ששים ריבוא מישראל יחד, כדברי הגמ' בברכות (נח, א) "אמר רב המנונא הרואה אוכלוסי ישראל אומר ברוך חכם הרזים", ופירש"י: "אוכלוסי - חיל גדול של ששים רבוא. חכם הרזים - היוודע מה שבלב כל אלו". ונמצא, שברכה זו אינה קשורה לראיית פני משיח עצמו, אלא רק לעניין צדדי אחר - שברגע ההתגלות יתאספו שם ששים ריבוא יהודים - וא"כ ברכה זו אינה ברכה על ראיית פני משיח (כמו שמוכן מן המפורסם על גבי בימות שונות), אלא ברכה לעניין אחר שיתרחש בעת ההתגלות!

אמנם מלבד זאת, ישנם כמה טעמים להסתפק האם אכן יברכו ברגע התגלותו של משיח ברכה זו, משום שיתכן שברגע ההתגלות לא יהיו שם ששים רבוא מישראל, דשמא רק לאחר שיתגלה יבואו ויתקבצו כולם, וא"כ ברגע ההתגלות לא יוכלו לברך ברכה זו.

ובפרט לפי המבואר בקונטרס "בית רבינו שבבבל", שתחילת ההתגלות תהיה ב"בית רבינו" שבחוץ לארץ ושם ירד ביהמ"ק ומשם ישובו לירושלים. א"כ מסתבר לומר, שכל בני"י יתקבצו ויבואו לירושלים (או עכ"פ יתאספו בדרך) עם כל בתי הכנסת ובתי

1. וכמו שהעיר בקובץ הערות הת' ואנ"ש דישי"ג חח"ל צפת, קובץ קה. עיי"ש.

המדרש שבארץ העמים "וכספם וזהבם איתם" - כמבואר בכמה מקומות בתורת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א שכל בית שהוא בית תורה תפילה וכו' יצטרף לביהמ"ק - וא"כ ברגע ההתגלות ב"בית רבינו" לא יהיו שם ששים רבוא, ולא יוכלו לברך ברכה זו<sup>2</sup>.

ועוד ועיקר, דלשיטת הרמב"ם א"א לברך ברכה זו אף אם ישנם ששים רבוא מישראל ביחד, אלא בארץ ישראל בלבד. כמ"ש בהלכות ברכות (פ"י הי"א) "הרואה ת"ר אלף אדם כאחד . . אם ישראל הם ובארץ ישראל אומר ברוך . . חכם הרזים".

וכתב הכס"מ: "ומה שכתב רבינו ובארץ ישראל . . משמע דוקא בא"י . . ואפשר שטעם רבינו מדאמר עולא אין אוכלוסא בבבל, כלומר שאע"פ שיראה ששים רבוא אין להם דין אוכלוסא לברך עליהם". כלומר, שלפירוש הכס"מ אין בחו"ל להתאספות ששים רבוא גדר אוכלוסא, ולא ניתן לברך ברכה זו.

ולפי זה נמצא, שאף אם נאמר שיהיו בעת ההתגלות בחו"ל ששים רבוא<sup>3</sup>, מ"מ לא יוכלו לברך ברכה זו (לשיטת הרמב"ם) אלא בא"י! וראה גם בשיחת ש"פ וארא תשמ"ב (התוועדיות תשמ"ב ח"ב, עמ' 745 ואילך, הובא לקמן ס"ו). עיי"ש<sup>4</sup>.

אך מ"מ נראה לומר, שיברכו ברכה זו בעת ההתגלות, אלא שהברכה תהיה על ראית פני משיח עצמו, כדלקמן.

## ב

והנה בגמ' בברכות (נח, ב) איתא: "רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע הוו קאזלי באורחא, פגעו ביה ברב חנינא בריה דרב איקא, אמרו ליה בהדי דחזינך בריכינך עלך תרתי: ברוך אשר חלק מחכמתו ליראיו ושהחינו (דלאחר שלשים יום הוה, רש"י). אמר להו: אנא נמי, כיון דחזתינכו חשבתינכו עלואי כשיתין רבוון בית ישראל, וברכינא

2. ולהעיר משיחת לית ג' דחגה"ס תשנ"ב (שיחוק"ק תשנ"ב ח"א עמ' 126): "ועוד ועיקר - שזו נעשית הקדמה קרובה ממש לבית המקדש השלישי . . כיון שתיכף ומיד נזכה ל"וארו עם ענני שמיא" - שאז מתבטלת כל השקלא-וטריא בנוגע לתחומין. [משא"כ המקום שממנו יוצאים, הרי הוא בגדר מקום זמן ותחומין, ואפילו המקום שאלי מגיעים (עם "ענני שמיא"), הרי ברגע שמגיעים שייך עדיין ענין של הגבלות ותחומין, שהרי באים לשם רגע קודם ביאת משיח-צדקנו, כיון ששם יש לחכות להודעה ש"הנה זה (משיח צדקנו) בא", שזה לוקח רגע נוסף". עכ"ל. ונמצא שמגיעים לארה"ק עוד קודם ביאת משיח צדקנו לשם (ואף שהמדובר הוא באופן ד"זכו" עם "ענני שמיא"). ועצ"ע.

3. משום שנאמר שמ"מ יתאספו בתי הכנסת ובתי המדרש שבגלות אמריקא ויתחברו מיד ל"בית רבינו" עוד בהיותו בחו"ל, וא"כ אולי כן יהיו שם ס' רבוא.

4. ולהעיר, שלדברי המנח"ש אין זו קושיא כ"כ, משום שהוא ס"ל בפשטות שההתגלות תהיה בא"י וע"כ ס"ל לומר כן, אמנם ע"פ המבואר בקונטרס "בית רבינו" שההתגלות תהיה ב"בית רבינו" שבחו"ל - שוב צ"ע לומר כדבריו.

עליכו תלתא, הנך תרתי וברוך חכם הרזים. אמרו ליה: חכימת כולי האי? יהבי ביה עינייהו ושכיב".

[=רב פפא ורב הונא בנו של רב יהושע הלכו בדרך, פגשו ברב חנינא בנו של רב איקא, אמרו לו כשראינו אותך בירכנו עליך שתי ברכות: שחלק מחכמתו ליראיו, ושהחינו (כדין מי שלא ראה את חברו שלושים יום), אמר להם, אף אני כשראיתי אתכם חשובים אתם עליי כששים ריבוא מישראל, וברכתי עליכם שלוש ברכות, אותם שתיים דלעיל, וכן ברכת חכם הרזים. אמרו לו: חכם אתה כל כך?! נתנו בו את עיניהם ונפטרו].

וחזינו מדברי הגמ', שניתן לברך ברכת חכם הרזים גם על חכם מופלא בחכמתו, בדוגמת הברכה על ששים רבוא.

ובטעם הדבר כתב הצ"ח על אתר: "נראה לענ"ד דהא דברכינן על שיתין רבוא ברכת חכם הרזים, היינו שמסתמא בכלל כולם נכללו כל מיני מחשבות חכמה ועצה, ואמנם לפעמים נמצא חכם גדול שהוא בדעתו הרחבה כולל הכל, אלא שבששים רבוא הוא מסתמא כן, אבל בפחות ממספר זה אין זה מן הסתם אבל הוא בצד האפשר". ובדומה לזה כתב בבית הבחירה למאירי שם.

וכן פסק רבינו יונה על הרי"ף (שם): "שאם ראה אדם חשוב וגדול בתורה, שמברך עליו ברוך חכם הרזים". וכ"כ הכלבו סי' פז. ועוד.

ואע"ג דבמעשה בגמ' ב' חכמים היו ומנין שה"ה שאפשר לברך גם על חכם אחד, הנה כבר כתב על זה בב"י (או"ח סי' רכד, ד"ה "ואם רואה") "דאפילו על אחד מברך, משום דאם תמצוי לומר דמברך אתרי, אחד נמי מברך". כיון שאם הסברא נותנת ששניים ראויים לברכה לששים רבוא, כמו"כ ניתן לברך על חכם אחד.

ולפי זה נראה לכאורה לומר שיהיה ניתן לברך ברכה זו על ראיית פני מלך המשיח, על דבר היותו חכם גדול כו'.

## ג

אמנם יש החולקים על האפשרות לברך ברכה זו, דהנה הטור (או"ח שם) כתב "הרואה ס' ריבוא מישראל אומר בא"י אמ"ה חכם הרזים, ואם רואה אפילו אחד מופלג בחכמה יברך חכם הרזים. . וי"א שאין בזמן הזה מי שראוי לברך עליו כך".

וכתב הב"י: "והרמב"ם לא כתב זה, ונראה שטעמו משום דסבירא לי' דההוא עובדא [המעשה בגמ' דלעיל] לאו למימרא דברין ממש, אלא לומר שהיו חשובים בעיניו כששים רבוא קאמר, דהא ודאי אינו סברא שיהא תלוי בדעתו של אדם לומר זה חשוב בעיני כששים ריבוא כדי שיברך עליו".

ובאופן נוסף מבאר הב"י, שרב חנינא שבירך חכם הרזים חולק על דברי עולא שס"ל (בגמ' לפנ"ז) ש"אין אוכלוסא בבבל" - היינו שגם על ס' רבוא אין לברך חכם הרזים אלא

בא"י - והרמב"ם פוסק כעולא שמברכין ברכה זו רק בארץ. וכ"כ בכס"מ שם, ד"ה "ומה שכתב".

[אמנם הצל"ח שהובא לעיל חולק על זה, וסובר שגם הרמב"ם אינו חולק על עיקר הדין שניתן לברך על חכם גדול ברכה זו, ורק שחכם כזה יותר מצוי בא"י ובחו"ל בסתמא אין הדבר מצוי, ומה שבירך ר' חנינא בגמ' על שני החכמים משום שידע ברור שבנדוד"ד הם חכמים הראויים לברכה, ועיי"ש].

אכן בשו"ע השמיט דין זה. וכתב הב"ח על הטור שם "ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם דספק ברכות להקל, ואין לברך ברכת חכם הרזים אפילו [על] מופלג בחכמה, וכן נראה מהשו"ע שהשמיט ברכה זו מטעם זה, וגם לפי שיש אומרים שאין לברך ברכה זו בזמן הזה". וכן מסקנת המאירי שם שאין לברך. וראה גם במלחמות ה' להרמב"ן על הרי"ף שם (מד, א בדפי הרי"ף). וכ"כ החיי אדם ח"א (כלל סג, ס"ח) דבזמננו אין מי שראוי לזה. ועי' בשו"ת הלכות קטנות לר"ר יעקב חגיז (ח"א, סי' ר"י) "דאין בזמן הזה רזים ולא חלק לו בינה, דאנן הדיוטות אנן". ועוד.

ולפי כהנ"ל נראה שרבו האוסרים בעניין זה, וא"כ לא יוכלו לברך ברכה זו על מלך המשיח לפי דעות אלו.

## ד

אמנם מ"מ נראה לומר, דאף לדברי האוסרים יוכלו לברך ברכה זו בהתגלותו של מלך המשיח. דהנה לשון הטור הוא "וי"א שאין בזמן הזה מי שראוי לברך עליו כך". ומדבריו נראה, שאין כל בעי' מצד ההלכה לברך ברכה זו על יחיד, אלא רק שבפועל אין היום מי שראוי לזה, וכן נראה מדברי מהפוסקים דלעיל (עכ"פ רובם), שזהו הטעם שהשמיטו הפוסקים והשו"ע ברכה זו<sup>5</sup>.

וכלשונו של השטמ"ק בברכות (שם): "הרואה אוכלוסא. דהיינו ששים רבוא מברך. . חכם הרזים. ואמרינן לקמן דהוא הדין אמאן דחכים טובא, אבל הרב אלפסי ז"ל לא הביאה לאותה מימרא מפני שאין חכם מופלג כל כך מצוי בזמן הזה".

אמנם מלך המשיח "שיעמוד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יתר משלמה ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו" (רמב"ם, הלכות תשובה פ"ט), בוודאי שאין ראוי כמותו לברכת "חכם הרזים", גם לדברי האוסרים בזמה"ז, ללא שום חשש וספק ספיקא בעולם.

5. וכן יש לדקדק מלשון הב"ח דלעיל "ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם דספק ברכות להקל, ואין לברך ברכת חכם הרזים אפילו על מופלג בחכמה, וכן נראה מהשו"ע שהשמיט ברכה זו מטעם זה, וגם לפי שיש אומרים שאין לברך ברכה זו בזמן הזה", היינו, שהי"א הוי טעם נוסף שאין לברך כן בזה"ז, וכמבואר. ואף דחזינן הכא דהב"ח ס"ל שאף מלבד זאת אין לברך ברכה זו, מ"מ לעניין הלכה נראה לסמוך על דברי הטור והשו"ע וכביאור ה'דברי חמודות' לקמן. ועוד, שגם להרמב"ם יש לברך ברכה זו בא"י עכ"פ, כמו שיתבאר לקמן.

וגם להדיעות הסוברות שאין לברך ברכה זו אלא בא"י, ומבארים שמש"כ הרמב"ם "הרואה ת"ר אלף אדם כאחד . . . ובארץ ישראל, אומר ברוך . . . חכם הרזים", כוונתו דווקא בא"י. וכ"כ האליה רבה על הטור שם (סק"ה). וכביאור הב"י דהרמב"ם ס"ל דרב חנינא במעשה בגמ' לא בירך ממש, "אלא לומר שהיו חשובים בעיניו כששים ריבוא, ואילו היו בארץ ישראל היה ראוי לברך ברוך חכם הרזים", ועי' בכס"מ שם. ולשיטתם אין לברך ברכה זו בחו"ל אפי' על חכם מופלג,

מ"מ אולי י"ל דמלך המשיח שאני<sup>6</sup> (ועי' בצל"ח שהובא לעיל שבא"י החכמה יותר מצוי' מצד קדושתה, אמנם אין כוונת הרמב"ם שאין לברך בחו"ל).

ואף אם נאמר כפי שנראה בפשטות שגם על מלך המשיח חל דין זה, מ"מ ניתן לומר שיברכו ברכה זו על מלך המשיח אחרי שיגיע לארץ ישראל (עם ביהמ"ק המחובר לבית רבינו). ואז בוודאי יוכלו לברך עליו ברכה זו, ותהיה הברכה מצד מעלת משיח עצמו, ולא רק מצד הששים רבוא מישראל שכנראה כבר יתקבצו אז<sup>7</sup>.

הגם הלום ראיתי להמאירי בכתובות (קי, ב) דכל מקום שחכמה ויראת חטא מצויין שם דינו כארץ ישראל, ועד שאסור לצאת מבבל לשאר הארצות (מפני התורה והחכמה אשר שם), וראה בארוכה לקו"ש חי"ח עמ' 399 ואילך. ולפי זה במקומו של רבינו יתכן שנחשב כא"י לעניין זה.

ולהוסיף, דבשיחת ש"פ פנחס תנש"א (סה"ש תנש"א ח"ב, עמ' 703) הביא את דברי המאירי (בהערה 51) בקשר ובשייכות לעבודה ד"מאך דאך ארץ ישראל". אשר הכח לעבודה זו להפוך את חו"ל לארץ ישראל מגיע מ"בית רבינו", כמבואר בקונטרס "בית רבינו שבבבל" ס"ה, עיי"ש. ועל פי זה מתחזקת הסברה להשוות את "בית רבינו" לא"י.

וע"פ הנ"ל נמצא, כי בעת ההתגלות ב"בית רבינו שבבבל" יוכלו לכאורה לברך ברכה זו.

## ה

שוב ראיתי למש"כ דברי חמודות (לבעה"מ תוס' יו"ט)<sup>8</sup> על הרא"ש שם (אות כז) וז"ל: "כבר כתבתי במעדני יו"ט, שצריך לומר כפי מ"ש הב"י אליבא דהרמב"ם דה"פ שאין לברך על אוכלוסא בבבל, אבל לא פסק כן בספרו השו"ע, וטעמו נראה משום דבגמרא

6. כי אולי רק בגלות אין ראוי לברך ברכה זו בחו"ל, משא"כ לעת"ל "שעתידיה א"י שתתפשט בכל הארצות", או מצד מעלת מלך המשיח עצמו שיהיה ראוי לכך גם בחו"ל.

7. ובדרך רחוק קצת או"ל, דכבר כשירד בית המקדש ויתחבר לבית רבינו (עיי' קונטרס בית רבינו שבבבל, ס"ד), יוכלו לברך ברכה זו, בדומה להא דאמרין בגמ' שם (נח, א) "בן זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית, אמר ברוך חכם הרזים". או אולי י"ל דודאי כשירד ביהמ"ק לא גרע זה ממעלת א"י. וד"ק.

8. במהדורה הראשונה נקרא בשם לחם חמודות, ואח"כ הוסב לשמה הנוכחי.

איתא דרב חנינא בריה דרב איקא דבריך ארב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע "ברוך חכם הרזים", אע"ג דבבבל הוו. ואע"ג דדחו ליה אליבא דהרמב"ם, שנויי דחיקי נינהו.

ומיהו קשה לי, דא"כ לפסוק נמי דעל אדם חשוב כמו אלו שמברכים עליהם ולא פסק כן בשו"ע? ומה שמתרץ אליבא דהרמב"ם דלא פסק כן דלא למימרא שבירך ממש כו', מלבד שהוא דוחק גדול, לא סלקא ג"כ לפי מ"ש שמההוא עובדא הראיה לברך על אוכלוסא שבבבל, אם כן ברכה ממש בירכו.

ולכן נ"ל דהטעם שלא כתבו הרמב"ם ובוה מתישב ג"כ דהרי"ף ורבינו (הרא"ש) לא כתבו לההוא עובדא, לפי שאין בדורות האחרונים מי שראוי לכך, וכמ"ש הטור ד"א שאין בזמנה"ז מי שראוי לברך עליו כך". עכ"ל.

היינו, דס"ל שהטעם שלא הזכירו זאת להלכה הוא כיון שאין בדורות האחרונים מי שראוי לברכה זו, ולא שמצד הדין א"א לברך. ודבר זה מוסכם לשיטתו לכל השיטות בהלכה: הרמב"ם<sup>9</sup>, הרי"ף<sup>10</sup>, הרא"ש, הטור והשו"ע.

ולפי זה נמצא, שמלך המשיח שע"פ פסק דין הרמב"ם יהיה בעל חכמה יתר משלמה וכו', א"כ ע"פ ההלכה יהיה ניתן לברך עליו ברכה זו<sup>11</sup>.

## 1

ויש להוסיף בביאור הטעם שיוכלו לברך ברכה זו על מלך המשיח, ע"פ המבואר בתניא פ"ב, שנשיא הדור ראשי אלפי ישראל כוללים את כל הנשמות של דורם, וא"כ הם גם כוללים את כל הדעות של הדור. וכמבואר בהקדמת המלקט לתניא, דיהושע (נשיא הדור) נקרא "איש אשר רוח בו" (במדבר כז, יח), שיכול להלוך נגד רוחו של כ"א, אף שיש כ"כ הרבה דעות<sup>12</sup>. וא"כ ניתן לכאורה לברך ברכה זו על מלך המשיח כיון

9. ולהעיר משו"ת דברי יציב או"ח סצ"א, שמבאר (לשיטת הב"י בביאור דברי הרמב"ם) הטעם שרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע נתנו בו את עיניהם, משום ש"ראו דבריו כולוול בקדושת ארץ ישראל, ולדעתם לא יתכן שיהא בין חכמי בבבל מי שיהיה שקול כס"ר". ולפי זה אתי שפיר שגם הם מודו שמלך המשיח ראוי לזה, כיון שגם כאן תליא מילתא שאין איסור לברך מצד עצם ההלכה ורק שאין מי שראוי לזה (כבפנים).

10. ולהעיר דברי"ף הגירסא "אמר עולא נקיטינן אין אוכלוסא פחותה מששים רבוא" (ולא "אין אוכלוסא בבבל"), ומדבריו נראה דלא ס"ל לחלק בין חו"ל לא"י. וכן העלה בשו"ת דברי יציב (שם) עיי"ש. ועי' בס' הפלפולים "הללו עבדי ה'" ח"א דתות"ל המרכזית 770 בית משיח, י"א ניסן תשע"ד, עמ' קס"א. וש"נ.

11. אמנם לשיטת האליה רבה (שם, ס"ק ה) שחולק על דברי חמודות וסובר שדוקא בארץ ישראל מברך על ששים רבוא, א"כ צריכים אנו לתירוץ הקודם.

12. אלא ששם הוא לשיטת הרמב"ן במלחמות שם, שס"ל שאין לברך ברכה זו על היחיד כמובא לעיל. ומ"מ לפי הדעות להלכה שאפשר לברך ברכה זו, כביאור הדברי חמודות כנ"ל, י"ל כבפנים.

שכולל בעצמו הרבה דעות, כמו שמברכים על ס' ריבוא יהודים<sup>13</sup>.

ואמנם מצינו ב"קונטרס בית רבינו שבבבל", שכיון שנשיא הדור כולל כל נשמות הדור ו"הנשיא הוא הכל", ע"כ בביתו ("בית רבינו") נמצאת עיקר השראת השכינה, בדומה לבית המקדש ששם היו עיקר ורוב בני"מ שם ולכן שרתה שם עיקר השכינה, ורואים מכאן שהוא עניין הנוגע למעשה בפועל, שנשיא הדור נחשב כמו ריבוי של היהודים בפו"מ.

שוב ראיתי שכן כתב גם בס' פרי צדיק לר' צדוק הכהן מלובלין (שמות פ' שקלים), שביאר עפ"ז את המעשה בגמ', שרב חנינא בריה דרב איקא בירך ברכת חכם הרזים על רב פפא ורב הונא כיון שנחשבו אצלו כס' רבוא, "היינו שנפשותם כוללות נפשות כל הדור וכוללים מששים ריבוא דעות", ומה שאמרו לו "חכימת כולי האי" היינו, ש"חשבו זה לחכמה גדולה, שהשיג על ידי ראייתו אותם שהם חשובים כששים ריבוא, היינו שנפשותם כוללות נפשות כל הדור וכוללים מששים ריבוא דעות". ועיי"ש.

המורם מכהנ"ל, שברכת "חכם הרזים" יברכו בהתגלותו של מלך המשיח, ותהיה ברכה זו מצד מעלתו של משיח עצמו, ולא רק בגלל ריבוי היהודים דס' רבוא שיתכן שעדיין לא יתקבצו ברגע ההתגלות.

אך להעיר משיחת ש"פ וארא תשמ"ב (התוועדות תשמ"ב ח"ב, עמ' 745 ואילך - בלתי מוגה): "ויה"ר שבקרוב ממש יזכה כל הציבור דבנ"י להיות בארץ הקודש - שדוקא שם שייך אמינית ענין הציבור, כידוע שאין אוכלסא בבבל (ברכות נה, א). וכאשר כל הציבור דבנ"י יהיו בארץ ישראל - יברכו ברכת "חכם הרזים", כמרז"ל (שם) "הרואה אוכלוסי ישראל (חיל גדול של ששים ריבוא. רש"י) אומר ברוך חכם הרזים".

והנה, אע"פ שהפירוש הפשוט ב"חכם הרזים" קשור עם זה "שאינ דעתם דומה זה לזה כו" (ולכן אומרים "חכם הרזים" - "הידוע מה שבלב כל אל"ו כפרש"י) - הרי בזה מרומז גם שלעתיד לבוא יזכו בני"ל ללמוד "רזי תורה" ("חכם הרזים") - מפי משיח צדקנו<sup>14</sup>. עכ"ל. ועיי"ש בהמשך הביאור.

והמבואר כאן, הוא האפשרות שיוכלו לברך כבר לפני פני משיח עצמו, כנ"ל.

13. ולהעיר משערי תשובה לאדמוה"א, ד"ה "פדה בשלום", פי"ב: דאותה הערה הכללי דבחי' יחידה שכולל כל נשמות ישראל. מאיר ביחידי סגולה שבכל דור שנק' ראשי אלפי כו' . . שהן כללים של כל פרטי ס' דעות שמברכין עליהם ברוך חכם הרזי' וכה"ג.

14. ואו"ל שכוונתו שבברכה א' יש לכלול גם את מעלת מלך המשיח מצ"ע, ולכן מבאר ברכה זו גם בקשר ובשייכות למלך המשיח. ודו"ק.



## ברכות שחלק מחכמתו ושחלק מכבודו

ז

בעניין ברכת "שחלק מחכמתו ליראיו", נראה שלא יברכו ברכה זו בראיית פני משיח, שלא כדברי המנחת שלמה שם.

הגנה ביומן מיום א' ד' שבט ה'תש"י (נדפס בשיחוק תש"י, הוצאה חדשה) מסופר שנכנסו לרבי הרי"צ קבוצת תמימים שהגיעו מרוסיה, ולפני שנכנסו שאל א' מהם (הת' שלום מרוזוב) את כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א, האם עליהם לברך "שחלק מחכמתו כו", והשיב לו שאין לברך כי "רבי" הוא למעלה מזה.

ולפי זה שדעתו של כ"ק אד"ש מה"מ שאין לברך על רבי ברכה זו, א"כ אף בעת התגלותו לא יברכו זאת, לפי שהוא למעלה מזה. וכפי שהעיר בקובץ הערות הת' ואנ"ש דחח"ל צפת, קובץ מג.

וכתב שם לבאר, דפירוש דברי כ"ק אד"ש גבי שחלק מחכמתו ש"רבי הוא למעלה מזה", הוא מצד זה שרבי הוא למעלה מ"שחלק" שמשמעו רק "חלק" בלבד. ולפי זה הסיק שגם אין לברך "שחלק מכבודו", כיון שגם בזה צריך לומר לכאורה ש"רבי הוא למעלה מזה". ועיי"ש.

ויש להוסיף בביאור הטעם שלכאורה אין לחלק ברכת "שחלק מחכמתו" על מלך המשיח, ע"פ מה שהביא בשו"ת פעולת צדיק<sup>1</sup>, את קושיית הר"ש אלגאזי על דברי הגמ' שרב פפא ורב הונא נתנו בר' חנינא את עיניהם ונפטר (על שבירכם ג' ברכות), וז"ל:

"ומקשה הר"ש אלגאזי שם, דלמה יהבי ביה עינייהו והא ברייתא קתני הרואה אכלוסא מישראל וכו'? ותי', דס"ל דכיון דבירך חכם הרזים תו לא צריך לברך שחלק, מדקתני הרואה אכלוסא מברך חכם הרזים ולא קתני מברך שתים, דבתוך ס' רבוא לא יחסרו חכמים. ולכן א"ל חכימת כולי האי, וכי (אתה) חכם גדול מהברייתא? לזה יהבי ביה עיניהו דכל המברך ברכה לבטלה וכו' יעש"ב". ע"כ.

ואם כנים דברינו לעיל שעל מלך המשיח יברכו חכם הרזים, א"כ לא יוכלו לברך עליו שחלק מחכמתו, כי כבר נמצאת ברכה זו בכלל ברכת חכם הרזים ויש בכלל מאתיים

1. להר"ר יחיא בן יוסף צלאח (מהרי"ץ) מצנעא. ח"ב, סי' רמו.



מנה. ואדרבה, המברך כן הוא ברכה לבטלה כביאור הר"ש אלגאזי שם בגמ'<sup>2</sup>.

אמנם החיד"א בס' דברים אחדים דרוש יג (סב, ב) חולק ע"ז וסובר שניתן לברך יחד חכם הרזים ושחלק מחכמתו, ואין זה ברכה לבטלה כיון ששני הברכות הם על ב' עניינים שונים. עיי"ש הביאור.

(ומו"מ מחלוקת זו היא רק לברכת שחלק מחכמתו ולא לברכת שחלק מכבודו, שדובר בה לעיל).

המורם מכל האמור, שברכת "שחלק מחכמתו" ולכאורה גם ברכת "שחלק מכבודו" לא יברכו בעת ראיית מלך המשיח, ולשיטת הר"ש אלגאזי המברך "שחלק מחכמתו" היא ברכה לבטלה (וע"ז נענש ר' חנינא). ועצ"ע.

### ח

והנה בשו"ת דברי ישראל<sup>3</sup> (סי' מז) כתב: "הוגד לי מפי מגידי אמת שהגאון החת"ס בעת היותו בק"ק מאטערסדארף הלך לקבל פני הגאון מו"ה משולם בפרעשבורג, ויען נסתפק אם יברך עליו ברכת ת"ח לגודל חכמתו, לכן פתח פיו הקדוש ואמר: איתא בגמ' הרואה חכמי ישראל מברך ברוך אתה בשם ומלכות שחלק מחכמתו ליראיו [ובירך על הרב משולם ברכה זו, ושאל] למה השמיט הרמב"ם דין זה? והשיב לו הגאון ר' משולם. . . הן אמת שאף שהר"ף אינו מביא מה שאינו נוהג בזמן הזה אבל הרמב"ם מביא גם זה, אבל רק מה שהוא עכ"פ הלכתא למשיחא אבל לא מה שהי' נוהג לשעבר דמאי דהוי הוי,

ודין זה דברכת חכמי ישראל אינו נוהג בזמן הזה שאין לנו דין ת"ח, ולעתיד יהי' מלאה הארץ דעה ולא יהי' דבר חדש עד שיצטרך לברך". עכ"ד עיי"ש.

כלומר, כיון שלעתיד לבוא יהיו כולם חכמים לכן לא יהי' זה דבר חדש ולא יצטרכו לברך "שחלק".

אמנם בנוגע למשיח צדקנו, נראה לומר שגם לאחרי שכולם יהיו חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים ומלאה הארץ דעה, מ"מ משיח יהיה במעלת החכמה יותר מכולם, וילמד תורה גם את האבות הקדושים ומשה רבינו ע"ה<sup>4</sup>, ובוודאי יחשב חכם

2. אך מלשון הב"ח (ד"ה "הרואה") מיהו אם תבירו הוא חכם בישראל. . . צריך לברך ג"כ ברוך שחלק מחכמתו ליראיו, ולדעת רבינו בסימן רכ"ד ס"ג אם הוא מופלג בחכמה מברך ג"כ ברוך חכם הרזים" מוכח דס"ל שאין בעיה לברך שתי ברכות אלו מצד ברכה לבטלה (ורק שלהלכה פוסק שאין לברך "חכם הרזים", אך ס"ל שאין בזה ברכה לבטלה שיברך שניהם). ועיי"ש.

3. להר"ר ישראל וועלץ, ראב"ד דקה"י בודאפעסט, נדפס בירושלים, תשמ"ו. וראה בס' זכרון למשה (שיצא לאור בשנת חצרות לכבוד שנת המאה להסתלקות החת"ס) עמ' פ"א מעשה זה באופן אחר, ואינו מיושב ואכ"מ.

4. ראה סה"מ תרצ"ט עמ' 194. ובכ"מ.

מופלג לגבי שאר בני, ולכן שפיר יהיה ראוי לברכה זו (לולי הא דאמרינן לעיל מדברי כ"ק אד"ש בזה).

אך ראה בס' חידושי הגרמ"ז סי' מ"ז בשוה"ג שהביא סיפור זה, והקשה שם בעמ' רי"ג שהרי הרמב"ם כן הביא הלכה זו בהל' ברכות פ"י הי"א, דהרואה חכמי ישראל מברך שנתן מחכמתו ליראיו (וכן הקשה גם בשו"ת יחווה דעת ח"ד סי' טז), וכתב שכנראה הכוונה לברכת חכם הרזים על יחיד מופלג בחכמה; שהקושיה היא מדוע השמיט הרמב"ם את ברכה זו, והמענה הוא דכיון שכולם לעתיד יחכמו, נמצא שעל כל חכם יצטרך לברך ב' ברכות שחלק מחכמתו וברוך חכם הרזים, ואין זה מסתבר שיתקנו שני ברכות על ענין אחד כשבכל פעם יברכו ב' הברכות, עכת"ד.

אמנם על זה יש להעיר, דבנוגע לברכת חכם הרזים יוכלו לברך על מלך המשיח שיהיה מופלג בחכמה, אם יהיה זה קודם שיתאספו ששים רבוא (כנ"ל), אמנם בנוגע לכל שאר עם ישראל אין מן הצורך שיברכו על כל אחד ברכת חכם הרזים, ויוכלו לכלול את כל עם ישראל בברכה אחת כשיתאספו כולם יחד (ויהיה בנמצא יותר מששים רבוא). ועי' מה שנדחק בזה בקובץ הערות אוהלי תורה תזו"מ תשס"א, גליון תתטז. ואכ"מ.



## ברכת שהחיינו

## ט

בנוגע לברכת שהחיינו, הנה בכמה מקומות שהזכירו ברכה זו בקשר לברכות שיברכו בעת התגלותו של משיח, ציינו לשו"ת לב חיים ח"ב (סי' מב) שהביא ג"כ שיש לברך ברכה זו בהתגלותו של משיח<sup>1</sup>. ולכאורה יש להקשות כקושיית השואל בשו"ת לב חיים הנ"ל, שיברכו גם הטוב והמטיב בנוסף לשהחיינו? אולם בתשובתו של הלב חיים שם אינו מונה ברכת הטוב והמטיב בסדר הברכות, ונראה דס"ל שאין לברך כן.

ובקובץ הערות הת' ואג"ש דחח"ל צפת (קובץ מג שם), כתב לבאר הת' הנ"ל הטעם שיש לברך רק שהחיינו ולא ברכת הטוב והמטיב, ע"פ המסופר ביומן תש"י הנ"ל, שהרבי הורה לתמימים שנכנסו לרבי הרי"צ שיברכו שהחיינו (וכפי הנראה הייתה זו הפעם הראשונה שהם ראו אותו), ולא הורה לברך הטוב והמטיב.

ומקשר שם את זה גם להמובא בסוף שיחת תזו"מ תנש"א (סה"ש ח"ב, עמ' 503) וזלה"ק: "ועוד והוא העיקר - שכל זה נעשה בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, כך שיכולים להודות ולברך על לידת והתגלות המשיח: "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה". ושם בהערה 134 "להעיר, שברכת שהחיינו מברכים על שמחה הנרגשת בלב - דוקא על דבר שישנו בפועל עתה". עכלה"ק. ובזה ביאר את העילוי ד"שהחיינו" על ברכת "הטוב והמטיב" עיי"ש.

אמנם לכאורה אינו דומה המבואר בשיחת תזו"מ שם לנוגע לענייננו, דשם הברכה אינה על עצם ראיית פני משיח, אלא על לידת והתגלות משיח. ולכן מובן מדוע אומר זאת כ"ק אד"ש מה"מ אף לאלו הנמצאים בהתוועדות וכבר רואים אותו לפני זה, כיון שהברכה אינה על עצם ראייתו בפעם הראשונה, אלא על עניין הלידה וההתגלות<sup>2</sup>.

ולהוסיף דמלשונו הק' נראה שאינו משתמש שם בלשון העתיד - והיינו לדבר על עניין העתיד להיות - אלא בלשון הווה, והיינו על מה שהתרחש ונפעל באותה התוועדות כידוע ומפורסם. וכמו שמתואר ביומנים של אותה התוועדות שאכן רבים בירכו אז

1. אמנם באמת אין דברי הלב חיים קשורים לברכות שיברכו בראיית פני משיח, כדלקמן (סי' ג).

2. ועיי' לקמן הערה 2.

שהחיינו. וכפי שכבר ביארו כן כו"כ ואכמ"ל<sup>3</sup>.

אמנם המבואר בנדו"ד הוא עצם השמחה על ראיית פני משיח. שלאחרי שיתגלה לעין כל בב"א, יהיה לנו לברך על השמחה בעצם ראייתו, והויא כ"ש מחבירו שלא ראהו שלושים יום ושמוח מזה<sup>4</sup> ומברך "שהחיינו" (כמ"ש הרמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ב, וש"ע או"ח הלכות ברכת הפירות סי' רכה, וראה גם בסדר ברה"נ לאדה"ז פ"ב הי"א) א"כ בראיית פני משיח צדקנו ש"אליו קוינו כל היום<sup>5</sup> ובוודאי שכולם ישמחו בזה בשמחה גדולה עד מאוד, עאכו"כ שיברכו ע"ז שהחיינו<sup>6</sup>. וכן העלה גם בשו"ת עטרת פז להר"ר פנחס זביחי (או"ח, הערות סי' טו הער' א).

### יד"ד

שוב ראיתי לדברי כ"ק אד"ש מה"מ במפורש, בשיחת ליל שמח"ת תשמ"ט (התוועדות תשמ"ט ח"א, עמ' 207): "ועוד והוא העיקר - שתיכף ומיד נזכה לברך "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" על הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, כפי שמסתבר בפשטות שכאשר יראו את משיח צדקנו בפעם הראשונה יצטרכו לברך שהחיינו, במכ"ש וק"ו מברכת שהחיינו על ראיית חבירו שלא ראהו אפילו שלושים יום".

רואים אנו, ששיטת כ"ק אד"ש מה"מ שעל זה יש לברך שהחיינו דווקא, כפי שרואים בשיחת ליל שמח"ת הנ"ל וגם במה שהורה לתמימים שנכנסו לרבי הרי"צ, ואינו מזכיר לברכת הטוב והמטיב, וצריך ביאור וטעם לזה (כנ"ל).

ולכאורה יש לכאור זה בפשטות, ע"פ מש"כ המג"א על השו"ע שם (סק"א) "אומר שהחיינו - ואע"פ שיש אחרים שנהנין בראייתו, אינו מברך הטוב והמטיב (ב"י, רשב"א) דאין זה טובה אלא שמחה (לבוש)". כלומר, שמה שמברך שהחיינו כשרואה את חבירו הוא כי שמח מזה ואי"ז טובה שיהיה אפשר לומר עליה הלשון "הטוב והמטיב". ולפי זה מובן מדוע בראיית פני מלך המשיח יברכו רק "שהחיינו", כיון שהברכה היא רק על עצם הראי' גופא ועל דא מתאים רק ברכה זו (ודברי הת' הנ"ל מבוארים לברכת שהחיינו ל"לידת והתגלות המשיח" ודו"ק).

עוד יש להוסיף טעם בזה שיברכו רק שהחיינו, ע"פ ה"דברי חמודות" בברכות שם (אות ל') "ולי נראה, שא"צ לברך בנוסח אחר, שהרי ברכת שהחיינו הוא כולל גם האחרים עמו". היינו, שאף אם נאמר שיש לברך ברכה אחרת, מ"מ כבר נכללת ברכה זו בברכת שהחיינו. וק"ל.

3. ראה בס' 'מי בשורה' (ברוקלין נ.י., תשע"ג) עמ' 80 ואילך. ועוד.

4. דווקא אם הוא חבירו החביב עליו ושמוח בראייתו, אבל כו"ע לא. וכ"כ התוס' והתוס' הרא"ש (ברכות שם) ועוד.

5. ע"פ נוסח ברכת 'את צמח' בתפילת העמידה.

6. ראה בשערי תשובה שם (ס"ק א) "ומ"ש חבירו, כ' כבר"י דכ"ש מי שגדול ממנו כגון אביו או רבו כיון שנהנה בראייתו". עיי"ש.

## יא

אמנם יש לעיין, דלכאורה אם משווים אנו ברכה זו לדין מי שלא ראה את חבירו ל' יום, א"כ לכאורה רבותא מזה יש לנו לומר, ולהשוות זאת למי שלא ראה את חבירו י"ב חודש, שע"ז צריך לברך "מחי' המתים". והמברך "מחי' המתים" אין לו לברך "שהחיינו" כיון שכבר נפטר בזה, כמו שהעלה שם המג"א בסק"ב בשם הב"ח עיי"ש. וכן הקשה בשו"ת עטרת פז שם, וממסקנת דבריו נראה שיותר נוטה לומר שאכן יברכו לעת"ל מחיה המתים. עיי"ש.

אמנם לשיטת כ"ק אד"ש מה"מ שהובא לעיל, נראה ברור דס"ל שיש לברך שהחיינו ולא ברכת מחיה המתים. וכן מנהג החסידים מדור דור שכשבים לרבי בפעם הראשונה מברכים שהחיינו ולא ברכת מחיה המתים, וצריך ביאור וטעם לזה.

והנראה שיש לדון ולברר בטעם שמי שאינו רואה את חבירו י"ב חודש מברך מחיה המתים, ועפ"ז יבואר הנ"ל בנוגע לעניינו.

דהנה ברש"י על הרי"ף (שם) כתב בביאור ברכה זו "דבשנים עשר חודש משתכח מן הלב" (וברש"י שלפנינו ליתא). וכ"כ גם רבינו יונה שם, והוסיף ביאור בדבריו "מפני שנשכח מהלב כמו שהמת נשכח לאחר י"ב חודש, דכתיב "נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד" (תהילים לא, יג), מה כלי מתיאש אדם ממנו כשאבד אותו ולא מצאו בתוך י"ב חודשים, אף המת נשתכח מהלב לאחר י"ב חודש". וכ"כ הב"ח שם ד"ה "הרואה". וראה במעדני יו"ט על הרא"ש אות ג שם. ועוד.

ולפי זה צריך לומר, דבמלך המשיח אליו קיוונו כל היום ולעולם אינו משתכח מליבנו, ואחד מעיקרי האמונה הוא "אחכה לו בכל יום שיבוא", א"כ ודאי שאי"צ לברך עליו אלא שהחיינו. דברכת שהחיינו, אף אם אין חבירו משתכח ממנו מ"מ יש לו לברך על השמחה בעצם הראיה, אמנם ברכת מחי' המתים שהיא על שהשתכח, א"כ לכאורה אינה שייכת ברכה זו במלך המשיח. וכ"ה לכאו' בכל רבי ונשיא הדור, שאין ח"ו המקושרים אליו שוכחים ממנו אף אם לא רואים אותו יותר מי"ב חודש, ושפיר מברכים שהחיינו ולא מחי' המתים?<sup>7</sup>

והנה המהרש"א בברכות שם (ד"ה "לאחר שנים עשר חדש") כתב, דהטעם שמברך מחי' המתים הוא "לפי שבכל שנה האדם נידון בראש השנה ויום הכפורים אם למות אם להיות חי, ואם רואהו אחר ר"ה ויה"כ זה ואחר כך אין רואה אותו עד אחר ר"ה ויה"כ הבא, הרי עבר עליו דין אם למות אם לאו, וע"כ אומר ברוך מחיה מתים שניצול מדין מיתה ב"ה ויה"כ".

7. ראה המקורות לזה בשו"ת עטרת פז שם, וש"נ.

וכתב אדה"ז: "ואפילו היתה לו ממנו ידיעה בינתיים בכתב או בעל פה, כי עיקר הברכה הוא על הנאה ושמחת הלב בראיית פניו" וצריך לעיין האם כוונתו רק לברכת שהחיינו וא"ש דברינו, או שמא כוונתו גם לברכת מחי' המתים (שמביאם לפני'ז), וא"כ צ"ע מהמקורות הנ"ל.

ולפי זה, במלך המשיח שאין שייך בו עניין המיתה כלל, וכפי שמבאר הרמב"ן בויכוחו הידוע עם הנוצרים<sup>8</sup>, ש"הנה אדם הראשון חי' אלף שנה פחות ע' שנה, והנה מפורש בכתוב כי בעווננו מת ואלו לא חטא חיה יותר ויותר או לעולם, והגויים והיהודים כולנו מודים שחטאו וענשו של אדם הראשון יתבטל לימות המשיח, אם כן, אחר שיבא המשיח יהיה בטל מכולנו, אבל במשיח עצמו בטל הוא לגמרי, א"כ ראוי הוא המשיח לחיות אלף אלפים [שנה] או לעולם, וכן המזמור (תהילים כא, ה) אומר חיים שאל ממך וגו' וזה מבואר". א"כ גם דין מיתה לא שייך בו ולכן שפיר אין מברכים עליו מחי' המתים, כ"א שהחיינו.

ועוד יתבאר לקמן בעז"ה.

## יב

עוד יש לעיין, איך אפשר לברך שהחיינו על אדם שלא ראהו מעולם, ומה מקור למנהג החסידים לברך שהחיינו כשרואים את הרבי בפעם הראשונה? ועוד, דא"כ מה יברכו לעת"ל על מלך המשיח, אלו שבעוה"ר לא זכו לראותו בזמה"ג?

ובהקדים, דהנה לשון הגמ' (ברכות נח, ב) כך הוא "אמר רבי יהושע בן לוי: הרואה את חברו לאחר שלשים יום אומר: ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, לאחר שנים עשר חדש אומר: ברוך מחיה המתים". אמנם אינו מזכיר בגמ' כלל כיצד נוהגים כששמח לפגוש מישהו שלא ראהו מעולם, ורק שהיו ביניהם קישורי מכתבים או כיוצ"ב.

וכבר חש לזה בשו"ת עטרת פז (שם), וכתב להוכיח ע"פ דברי הפמ"ג באו"ח (סי' רכ"ה סק"ג) שכתב דמי שילדה אשתו והוא היה במדינת הים ורואהו לולד אח"כ, מברך שהחיינו או מחיה המתים, דודאי יש לו שמחה בולדו<sup>9</sup>. ומכך מוכיח בשו"ת עטרת פז שם, שאף בחבר שלא ראהו מעולם יש לו לברך כששמח לפוגשו, דומיא דהולד הזה שאע"פ שעוד לא ראהו אביו מעולם ורק שידע שהוא חי, עתה שרואהו מברך עליו, וה"ה הכא.

אך מקשה שם, שבתשובת הרשב"א מבואר (ח"ד, סי' עו) שאין לברך במי שלא ראה את חברו מעולם, וכן נראה מדברי המחבר באו"ח (סי' רכה, ס"ב).

אמנם מביא המעשה, שפגש הגאון ר"א ממונקטש בעל המנחת אלעזר את המהרש"א אלפנדרי כשראהו לראשונה, וברך שהחיינו אע"פ שלא ראהו מעולם עד אז. וממקרה זה רעשה הארץ, ומלאו פני תבל שאלות ותשובות, זה אומר בכה וזה אומר בכה, דהגרי"י ניסים כתב בשו"ת היין הטוב (סי' מ"ח) לאסור ולומר שלא היה לו לברך ע"ז,

8. ויכוח הרמב"ן עמ' 32 (מהדורת הר"ר מרגליות, לעמבערג, תרפ"ט). ועי' בהנסמן לכתבי הרמב"ן עמ' שט, הוצאת ירושלים, תשס"ו.

9. וכ"כ אדה"ז ה"ב שם "אם הוא בעיר אחרת ובאו ואמרו לו ילדה אשתך זכר, מברך הטוב והמטיב... וכשהחזיר ורואה הבן הנולד... אחר ל' יום צריך לברך (שהחיינו) אפילו אם ראהו כבר לפני שלשים יום, אם לבו שמח ונהנה". ומשמע דכ"ש אם לא ראהו לפני".

אך הגרצ"פ פראנק בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א, סי' קטו) נטה להתיר.

וביאר הרב פראנק, דהרשב"א לא קאמר את דבריו אלא לסתם בני אדם, שבד"כ אין השמחה כ"כ במי שלא ראהו מעולם ורק התכתב עימו ולכן שפיר אין לברך ע"ז, אמנם אם קים לי' בגוויה שהוא שמח הרבה מראיית האישי אע"פ שלא ראהו מעולם, שפיר גם להרשב"א יוכל לברך. ולכן בירך גם ר"א ממונקטש על שראה את המהרש"א אלפנדריי.

ומה שבירך שהחיינו ולא בירך מחי' המתים, שלכאורה במכ"ש שאם לא ראהו י"ב חודש צריך לברך כן, מבאר העטרת פז, שהוא ע"פ הדעות שאם מקבל ממנו מכתב בזמן זה או שומע ממנו וכו' אין לו לברך "מחי' המתים". אמנם ברכת "שהחיינו" שהיא על השמחה בראיית פניו, שפיר יש לו לברך אף אם קיבל ממנו מכתב בחודש האחרון, כיון דמ"מ שמחה עצומה בראיית פניו בוודאי שקובעת לה ברכה. ואף הר"א ממונקטש היו לו חילופי מכתבים עם המהרש"א אלפנדריי.

ולפי זה במלך המשיח, אשר ח"ו לא עזב את צאן מרעיתו ועודנו עומד ומשמש, וכאו"א יכול לכתוב אליו מכתבים ולראות ישועות בעז"ה וכפי אשר ידע איניש בנפשי, א"כ שפיר יצטרכו לברך על ראייתו רק שהחיינו ולא ברכת מחי' המתים. וק"ל.

עוד יש להוסיף בטעם שיברכו שהחיינו דווקא ולא מחי' המתים, כיון דבעלמא אמרינן דספק ברכות להקל, אמנם בהנוגע לברכת שהחיינו, נקטינן כדברי הצ"צ בפסקי דינים בסופו (תז, ד), שבברכה זו יש לנו להקל ולומר שגם בספק יש לברכה. ולכאורה הביאור בזה, דכיון דברכה זו היא על השמחה, א"כ אף כשיש ספק אם ישנו טעם הראוי לברכה, מ"מ כששמח ביותר יכול לברך.

ומעתה הכא נמי בעניין ראיית מלך המשיח, כיון שמצד הדין יש להסתפק לכאורה אם יכול לברך גם על מי שלא ראהו מעולם, והאם זה דומה לחבירו שכן ראהו זה מזמן, א"כ ברכת מחי' המתים שפיר אין לנו לברך וספק ברכות להקל, אמנם ברכת שהחיינו שגם בספק יכול לברך אם שמח בזה שמחה גדולה, שפיר בראיית פני מלך המשיח שאז יגיל וישמח ליבנו עד מאוד, נברך ברכה זו ובאור פני מלך חיים.



## ברכת גאל ישראל

יג

אמנם בכגון דא יש להדגיש ולאפוקי מדעת הטועים, דהנה הרבה המצטטים את הברכות שיש לברך על ראיית וקבלת פני מלך המשיח, מציינים לדברי שו"ת לב חיים הנ"ל, ולכן גם מוסיפים ברכה חמישית ע"פ דבריו, והיא ברכת "גאל ישראל".

אך נראה דדברים אלו דברי נביאות הם, שהרי לא בדרך א' יהלכו בעל שו"ת לב חיים והמנח"ש. דהלב חיים לא מדבר בעניין הברכות שיברכו על ראיית פני מלך המשיח, אלא ברכות על עצם עניין הגאולה, וכדברי השואל "מה ברכה אנו מברכים על הגאולה ורוב טובה", ולכן מובן מדוע הביא את ברכת "גואל ישראל", שיש לברכה על הגאולה ואין לזה כל קשר להתגלות מלך המשיח. וצ"ע לומר שבהתגלותו נברך על ראיית פניו ברכה זו, משום שיתכן שמי שבעת ההתגלות יהיה בארץ ישראל (או במ"א) וישמע את השופר גדול או כיוצא"ב, יברך ברכה זו אף אם טרם יחזה במלך המשיח.

[וגם יתכן שלא יברכו את הברכה מיד ברגע ההתגלות, עוד קודם שיגיעו לארץ ישראל עם בית רבינו המחובר לבית המקדש, אלא רק כשיגיעו לארץ ויתקיים בשלימות "ובנה מקדש במקומו" וכן "וקיבץ נדחי ישראל"<sup>2</sup>, או אולי בזמן אחר ואכ"מ].

וכן מה שהביא (בשו"ת לב חיים) שיברכו ברכת שהחיינו, הוא בקשר ובשייכות לגאולה, וכדבריו "וגם ברכת שהחיינו כי זכינו לזמן הזה, כי בודאי אנחנו קובעים יום הגאולה ליו"ט גמור ולקדש בו כקדושת היום וכן לומר שהחיינו", ואין לזה קשר לברכות שנברך בראיית פני מלך המשיח.

אמנם שפתי המנח"ש ברור מיללו על מה יש לברך כשנזכה "לקבל פני משיח", ולכן לא הזכיר לברכת גואל ישראל כלל, ורק כתב הד' ברכות שלדעתו יש לברך על מלך המשיח, וכפי שכבר דובר בהם כנ"ל. וכבר העיר כן בקובץ הערות הת' ואנ"ש דחח"ל צפת (קובץ קה) ועיי"ש.

ועוד זאת, דאף לעניין הגאולה יש להסתפק אם יש לברך "גואל ישראל", וכמו שכבר העירו בזה הנ"ל וכן בקובץ מג הנ"ל, דשמא יוצאים כבר יד"ח במה שברכו כבר ברכה זו בתפילה שמו"ע, ולכן לא יהיה טעם לברכה בעת ההתגלות כיון שכבר ברכוה. עיי"ש ששקלו וטרו בזה.

1. נוסח הברכה שמביא הלב חיים שם.

2. שזהו שלימות עניין הגאולה - קיום התומצ'צ. כמבואר בלקו"ש חלק ח"י שיחת ש"פ בלק (עמ' 271 ואילך).



אמנם יש קצת להמליץ טוב בטעם שיש לברך ברכה זו, בדומה להא דמברכינן בליל פסח ברכת גאל ישראל, אף שכבר הזכירוה בתפילה, וכמו שאכן השווה אותם זה לזה בשו"ת לב חיים הנ"ל. ואדרבה, דברכת גאל ישראל עיקרה היא על גאולת מצרים, וכמו שציינו לזה בקבצים הנ"ל, וכיון שמצינו שבכל זאת ניתן לברכה שוב גם בליל פסח שהוא על גאולה זו, א"כ ודאי אפשר לברכה גם בגאולה העתידה לבוא תיכף ומיד בב"א.

## יד

אמנם יש להדגיש, שאין ברכה זו קשורה כלל לראיית פני מלך המשיח, אלא על הגאולה וכדברי הלב חיים הנ"ל. ומדאיתנין להכא בכגון דא צריך לאודעי, שאם בגאולה עסקינן, הרי שגם הברכות ששללנו לפני<sup>2</sup> שיברכום על התגלות מלך המשיח, יש צד לברכום על הגאולה או מצד עניינים שיהיו בגאולה, אך אין לזה כל קשר לברכות שנברך על עצם ראיית מלך המשיח.

וכמו ברכת שהחיינו הנ"ל, שיתכן שנצטרך לברכה גם על שמחת הגאולה מלבד מה שנברך על ראיית פני מלך<sup>3</sup>. ע"ד דברי כ"ק אד"ש מה"מ בשיחת ש"פ וירא תשנ"ב (סה"ש תשנ"ב ח"א עמ' 96) "שמחת הגאולה האמיתית והשלימה בגלוי ובפועל ממש שאז מברכים עלי': "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה"<sup>4</sup>. וכן בשיחת ש"פ יתרו תש"נ (התוועדויות תש"נ ח"ב, עמ' 284 – בתרגום ללה"ק) "ונזכה לעשות "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" זמן – דהגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש"<sup>5</sup>.

3. ובקובץ הערות אהלי תורה ש"פ קרח תשס"ו (גליון תתקכ"ב) הביא כמה טעמים לברכת שהחיינו בביאת המשיח: א. על השמועה טובה שמשיח הגיע, ב. על ראיית פני מה"מ. ג. על קיום המצות שנמנע מאתנו לקיימם בזמן הגלות. ד. על זמן הגאולה (שבוה מיירי בשו"ת לב חיים הנ"ל). ובקובץ שלאח"ז (מטו"מ) הוסיף ע"פ דברי כ"ק אד"ש ביחידות לרבנים הראשיים (י"א אייר תשמ"ט) גם ברכת שהחיינו על הנפלאות שיהיו בגאולה.

4. ואף שמביא זאת בהמשך למה שאומר "והעיקר - שכל זה בגלוי ובפועל ממש, מראה באצבעו ואומר זה", "הנה זה (המלך המשיח) בא", והנה כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, מ"מ יתכן שאין ברכה זו על ראיית פניו אלא על שמחת הגאולה, כדמשמע מלשונו.

5. אך להעיר משיחת ש"פ בראשית תנש"א (התוועדויות תנש"א ח"א, עמ' 209) "ויש לחקור האם יברכו שהחיינו על ביאת משיח צדקנו - דלכאורה, אם מברכים שהחיינו על כל שמחה, בודאי יש לברך שהחיינו על השמחה הכי גדולה דביאת משיח צדקנו. וכאמור, בודאי ידונו ככהנ"ל בעת הכינוס תורה כו". עכ"ה"ק.

דאפשר לבאר חקירה זו בכמה פנים:

א. כוונתו לאלו שכבר נמצאים בהתוועדות ורואים את פניו קודם התגלותו, ולכן אין להם את העניין שיש לברך על ראיית פני משיח בפעם הראשונה - שע"ז הובא לעיל משיחת ליל שמח"ת תשמ"ט "שמסתבר בפשטות שכאשר יראו את משיח צדקנו בפעם הראשונה יצטרכו לברך שהחיינו", ולכן חוקר האם גם הם יברכו על עצם השמחה שהוא בא (ויותר נראה כאופן זה).

ב. כוונתו לאלו שלא ראוהו מעולם, והשאלה האם הם יכולים לברך דומיא דלא ראה את חבריו שלושים יום (כדלעיל ס"ד).

ג. כוונתו לשמחה על הגאולה (היינו, על עצם זה שמשח כבר בא) והאם יברכו שהחיינו מלבד על עצם

ובזה גם יש צד לומר לברך ברכת "הטוב והמטיב", וכמו שרצה לחדש השואל בשו"ת לב חיים הנ"ל, דכיון שהגאולה טובה היא לכולם – נראה שגם ברכה זו שייכת לזה. ולשיטת הלב חיים שלא הזכיר ברכה זו אולי י"ל, דסבירא לי' כדברי המודות בברכות שם (אות ל), שאחר שמברכין שהחינו "א"צ לברך בנוסח אחר, שהרי ברכת שהחינו הוא כולל גם האחרים עמו".

וכן ברכת חכם הרזים י"ל, שיברכו על הקהלת עם ישראל בששים ריבוא ויותר ע"ז בכהנה וכהנה, וכדברי כ"ק אד"ש מה"מ שהובאו לעיל בזה שלכאורה יברכו ברכה זו בא"י (ולעיל נסוב הדיון ע"ד ברכה זו על ראיית פני משיח עצמו, עיי"ש).

וכן ברכת "שחלק מכוודו" אפשר שיברכוהו, דאף ש"רבי עצמו הוא למעלה מזה" (כנ"ל), מ"מ יתכן שיוכלו לברך על כל חכמי ישראל שיקומו לתחי' אז. מיהו יש לדחות, דאחר שנברך ברכת "חכם הרזים" על התאספות רבים מעם ישראל, שוב ניפטר מברכה זו, וכדברי המפרשים בזה (הר"ש אלגאזי שהובא לעיל, ועוד) עיי"ש. ועד"ז ברכת "שחלק מכוודו" אפשר שיברכוהו על מלכי ישראל שיקומו לתחי', ע"פ הנ"ל. אמנם יתכן שלא יברכו ברכות אלו, כיון שאז לא יהיה בכך שום חידוש (כדלעיל ס"ח, עיי"ש).

#### טו

מיהו יש להסתפק בברכת "שנתן מחמתו לבשר ודם" שמברכין על חכמי אומות העולם, האם יש לברך ברכה זו לעת"ל כאשר יראו חכם מחכמי אוה"ע;

דמצד אחד, אם נשווה אותם לעם ישראל אשר יהיו אז "חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים" שוב לא יהיו הם שווים לכולם, ולא כבזמה"ג דמ"מ "חכמה בגויים תאמין", וא"כ לא יברכו ברכה זו. [ובפרט ע"פ דברי כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע, בס' המאמרים תרנ"ו (עמ' שיט בהערה) "ושמעתי שלעת"ל יהי ציור גופות האומות כמו בעלי חיים, ועכשיו הוא בשביל הבחירה כו". ומעתה, כמו שעל קוף פיקח עד"מ ודאי אין לנו לברך על חכמתו, א"כ הוא הדין נמי הכא].

אך מאידך, אם נשווה אותם מול שאר הגויים והאומות עצמן, הרי הם אכן יקראו חכמים לעומתם ואולי יוכלו לברך עליהם מטעם זה.

אמנם בזה נראה לפשוט, ע"פ דברי הלבוש שם "הרואה חכמי אומות העולם החכמים בחכמת העולם, כגון בשבע חכמות, אומר ברוך . . . שנתן מחמתו לבשר ודם", וכן פסק הפמ"ג (אשל אברהם ס"ק ה) ד"דוקא חכמים בז' חכמות". ועפ"ז נראה, דאין הדבר תלוי ביחס שלהם לבנ"י או לאומות עצמן, אלא אם הם חכמים בחכמות אלו ראוי הם לברכה זו.

ראיית פני משיח (כמו שאולי הבינו ה'מניחים' שצינו בהערות שוליים לשו"ת לב חיים הנ"ל. מיהו שמא לא ידעו הם על מקור אחר, ואין כ"כ להוכיח מה'בלתי מוגה').

ולהעיר, שאפשר לצאת יד"ח ב' דברים בשהחינו א' ולכאורה שתייהם יהיו יחד וממילא אופן הג' הוא לא למעשה (אף שיתכן שיברכו על השמיעה שהוא בא למרות שטרם ראוהו, כמו אלו שיהיו בא"י וישמעו השופר גדול).

בדומה להנ"ל יש להסתפק גם בברכת "שנתן מכבודו לבשר ודם", למלכי אומות העולם. דמחה, בהשוואה לעם ישראל הרי יהיו כולם עבדים וישרתו את עם ישראל, וא"כ אין לברך לכאורה על עבד ברכת "שנתן מכבודו" כיון שאינו נחשב לכלום; אך מאידך, יתכן שבעיני האומות ישארו הם כמלכים על משמרתם וכ"ה מתאים עם לשון הכתוב "והיו מלכים אמניך ושרותיהם מיניקתיך" (ישעיה מט, כג) היינו שעדיין יהיו כחשובים, וא"כ אפשר שכן יוכלו לברך עליהם "שנתן מכבודו".

ועוד יש להסתפק גבי ברכת "מחי' המתים" שנאמר לעיל שאין לברכה על מלך המשיח, מ"מ אפשר שיברכה על תחיית המתים עצמה. דיש לכאורה סברא לומר שלא יברכו כן כיון שכבר יוצאים יד"ח בזה בברכת הבוקר. ואף שהיא מג' ברכות הראשונות שהן ברכות שבח ואינה מברכות הבקשה, מ"מ חזינן בגמ' בבבא מציעא (פה, ב) דרבי העלה את רב חייא ובניו לתיבה, ואם היו אומרים "מחיה המתים" יחד היו מביאים הגאולה, וא"כ שפיר יש בברכה זו גם את הפעולה של תחה"מ<sup>6</sup>.

ואף שלכאורה יש להביא ראי' לברך, מדברי הגמ' דידן שמי שלא ראה את חבירו י"ב חודש דחייב בברכה זו ואינו יוצא יד"ח בברכת הבוקר, וא"כ לכאורה ה"ה גם כאן שיוכלו לברך ברכה זו. מיהו יש לדחות, דברכת הבוקר הרי אין אדם מתכוון כלל לחבירו שלא ראהו לאחרונה, אמנם בוודאי כן מתכוון לתחה"מ העתידה לבוא בב"א, וא"כ ע"ז כבר יצא ידי חובתו ואין לו לברך שנית.

אמנם לכאורה, כמו שברכת גואל ישראל מברך לבילי פסח אף שכבר בירכה בתפילה, א"כ כמו כן בברכת מחיה המתים יוכלו לברכה שוב אף שכבר בירכה בתפילה.

ועוד י"ל, שיברכו על אנשים שנפטרו ושמח לראותם, וכמו איש על אחיו או על קרובו, דוודאי לא גרע זה מהמברך על חבירו לאחר י"ב חודש כי נשכח ממנו כמת, כ"ש שעל המת עצמו ששמח לראותו אחר שנאבד מליבו, יוכל לברך ברכה זו. ויתכן שבפעם אחת שיברכו ברכה זו, יצאו יד"ח על כל אלו שישמח לראותם (ולא יצטרך לברך בכל פעם ופעם).

ושוב יש להדגיש, שברכות אלו הם מצד הגאולה עצמה ולא קשורים לברכות שיברכו בהתגלותו של מלך המשיח. ואכ"מ להאריך בכל זה ותן לחכם ויחכם עוד.

ולא באתי אלא להעיר. ולעניין מעשה נחזה אנן איך ומה יברכו, והנח להם לישראל אם אין נביאים הן, בני נביאים הן (פסחים סו, א). ותשבי יתרץ קושיות ואיבעיות<sup>7</sup>. והעיקר שנזכר לראות כן במהרה, בהתגלותו של כ"ק אד"ש מלכנו משיחנו. אכ"ר.

6. וראה בקובץ הערות התמימים ואנ"ש דישי"ק הח"ל נ. עלית, עמ' 71.

7. ובשו"ת עטרת פז שם כתב שתישבי הוא אליהו - אשר יקדים לבוא לבשרנו על ביאת משיח צדקנו - בוודאי שגם יאלפנו בינה באופן קבלת משיחנו והברכות עליו. אך יש להעיר, דע"פ ביאור כ"ק אד"ש מה"מ (סה"ש תנש"א ח"א עמ' 434) שאליהו הנביא בא בפו"מ לטבריה בכל יום ומבשר על הגאולה, אע"פ שאיננו זוכים לראותו בזה, אם כן יתכן שלא יוכלו לשאול אותו קודם ההתגלות מהם הברכות הנדרשות בזה. ואכ"מ.

## סיכום

(א) ברכת חכם הרזים יברכו בראיית פני משיח, מצד מעלת המשיח עצמו. יש הסוברים בדעת הרמב"ם, שיברכו ברכה זו רק בארץ ישראל. לשיטתם יתכן שיברכו באותו רגע גם על הצטרפות ששים רבוא מישראל יחד.

(ב) ברכת שהחיינו גם יברכו בעת ההתגלות, על השמחה בראיית פניו. במכ"ש מחבר שלא ראוהו שלושים יום.

(ג) ברכת "שחלק מחכמתו" מסתבר שלא יברכו על משיח, בהתאם לדברי כ"ק אד"ש מה"מ ש"רבי הוא למעלה מזה". מלבד זאת, נחלקו האחרונים האם המברך חכם הרזים ואחר כך ברכת שחלק מחכמתו, אם אין זו ברכה לבטלה, כיון שכבר נכללה ברכה זו בברכת חכם הרזים.

(ד) ברכת גאל ישראל אינה ברכה השייכת לראיית פני משיח, יתכן שמי שישמע את תקיעת השופר וטרם יחזה בפני משיח יוכל כבר לברכה, לאידך יתכן שגם בהתגלות לא יברכו עד שיגיעו לארץ ישראל וכדומה.

(ה) ברכת מחיה המתים לא יברכו על מלך המשיח -אף שדומה לחבר שלא ראוהו י"ב חודש, משום שלא שייכים בו הטעמים לברכה זו.

(ו) לפי הנ"ל נמצא שבעת ההתגלות יברכו שתי ברכות בלבד: חכם הרזים ושהחיינו. כל זה הוא לגבי הברכות על מלך המשיח עצמו, אך יתכן שיברכו ברכות אחרות על הגאולה ותחיית המתים. ואכ"מ.

## לזכות

כ"ק אדמו"ר שליט"א  
מלך המשיח  
מהרה יגלה אכי"ר